

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа №3 города Чадана
Дзун-Хемчикского кожууна Республики Тыва

Рассмотрено

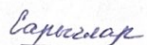
На ШМО

 /Ондар У.С./

от «29» 08 2023 г

Согласовано

зам.дир. по УВР

 /Сарыглар С.К./

от «30» 08 2023 г

Утверждено

директор школы

 /Сегленмей Л.О./

от «31» 08 2023 г

Рабочая программа

по родному языку для 7 «б» класса
учителя родного языка и литературы

Ооржак Чимис Алексеевны

на 2023- 2024 учебный год.

Тайылбыр бижик.

Тыва дыл- тыва нацияның дылы. Ында тыва улустуң төрөөн дылын сайзырадып келген байлак дуржулгазы, мерген угааны, угаан-бодалынын чедиинкиннери мөөңнеттинген. Ол тыва культураны: улустун аас чогаалының, литератураның, театр уран чүүлүнүң болгаш уран чүүлдүң өске-даа янзыларының, парлалганың, эртемниң, ажыл-херек чорудулгазының, өөредилгениң болгаш кижизидилгениң дылы апарган.

Ынчангаш 7-ги класска тыва дылды өөредириниң ажылчын программазы үндезин деңгелге Тыва Республиканың өөредилге яамызынын бадылааны «5-9 класстарга программалар. Тыва дыл болгаш харылзаалыг чугаа сайзырадылгазы.» (А.К.Ойдан-оол, Ш.Ч.Сат, Н.Д.Сувандии Кызыл, 2008ч) деп номунга үндезилеп, делгереңгей кылдыр тургустунган. Тыва дыл кичээли неделяда 3 шак, бүдүн өөредилге чылында 102 шак кылдыр көрдүнген.

Ажылчын программаның тургузуу.

Тыва дылдың ажылчын программазы 5 кезектен тургустунган:

- тайылбыр бижик;
- ажылчын программаның утказы болгаш тургузуу (шактар аайы-биле хувааттынган темаларлыг);
- 7-ги класска тыва дыл эртемни өөредириниң кол угланышыны, негелделери;
- литература даңзызы;
- календарь-тематиктиг планнаашкын.

Тыва школаларга, өөредилге черлеринге төрөөн дылды өөредирини уругларнын угаан-медерелин сайзырадырынга, оларны эки мөзү-шынарга кижизидеринге таарымчалыг аргаларлыг. Төрөөн дылын шингээдип алыры-өөреникчилерге өске эртемнерни билип албышаан, долгандыр турар амыдырал, бойдус билиглерин калбартып, улуг салгалдың дуржулгазын ажыглап билиринге чанчыктырар.

Сорулгалары:

-өөреникчилерге фонетика, лексика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис), стилистикага тодаргай билиглерни бээр, алган билиглерин практика кырынга ажыглап билириниң мергежилдерин, чаңчылдарын хевирлээр;

-шын бижиириниң, бижик демдектерин шын салырының быжыг чаңчылдарын бээр;

-алган теориялыг билиглеринге даянып, программа негелделеринге дүүштүр боттарының бодалдарын аас, бижимел харылзаалыг чугаага илередири;

-литературлуг дылдың нормаларынга чаңчыктырар, сөс курлавырын байыдар, чугаазының культуразын бедидер;

-ниитилел амыдыралынга тыва дылдың ужур-дузазын, хөгжүлдезин, өске дылдар аразында ээлеп турар туружун бөдүүн билиглер-биле таныштырар;

-төрөөн дылынга камныг, сонуургалдыг, хандыкшылдыг болурунга кижизидер;

-өөреникчилерни номга, шын, медреселдиг, аянынг номчурунга сундулуг болурунга кижизидер, боттары боданып өөрениринге чаңчыктырар;

-мөзү-шынар, эстетика, күш-ажыл талазы-биле кижизидилгеге бүрүнү-биле ажыглаар;

-харысалгалыг болурунга, өөредилгениң, күш-ажылдың сагылга-чурумунга кижизидер.

Бо сорулгаларны чедип алырда, башкынын ниити культурлуг деңгелин бедидери, дыл эртеми, методика, ниити педагогика, ИКТ, чаартылгалар талазы-биле белеткелин үргүлчү бедидери, бодунуң хүлээлгезин харысалгалыг, чогаадыкчы ёзу-биле күүседери.

7-ги класска тыва дылды өөредириниң программазының сорулгалары болгаш принциптери 5-11 класстарның ниити программазынга дүгжүп турар болгаш колдуунда оон үндезилеттинген.

Ажылчын программаның утказы болгаш тургузуу.

Школага тыва дыл эртемин өөредириниң программазында фонетика, лексика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис) дугайында билиглерни, шын бижиириниң, бижик демдектерин шын салырының чанчылдарын, аас, бижимел чугааның чанчылдарын, стилистика элементилерин, дыл дугайында чамдык билиглерин киирген.

Төрөөн дылдың школа курузунда теориялыг билиглерин тыва дыл эртеминин база амгы үеде дыл эртеминиң чедишкиннерин барымдаалап тайылбырлаан. Программа шуушкак принцип ёзугаар тургустунган. Чамдык берге, улуг темаларны (лексика, сөс чогаадылгазын) аңгы-аңгы класстарга чадаланчак өөредери көрдүнгөн.

5-9 класстарга төрөөн дыл курузу 1-4 класстарга өөрөнгөн чуулдеринин дорт уланчызы, системажытканы болур. Ажылчын программада шактарны мындыг хевирлиг тургузуп каан:

7 класска «Тыва дылдың өске дылдар-биле холбаазы» деп эгени өөрөнгөш, **6 класска** өөрөнгөн чүүлдерин катаптааш, аңаа улай «Синтаксис болгаш пунктуация» деп улуг бөлүктүң «Сөс каттыжышкыны болгаш домак», «Бөдүүн домак» деп эгелерни өөренир.

7-ги класска тыва дыл эртемин өөредириниң кол угланышкыны, негелделери.

Программаның кол угланышкыны - школага тыва дыл эртемин (курузун) өөредириниң программазында фонетика, лексика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология, синтаксис) дугайында билиглер, шын бижиириниң болгаш бижик демдектерин шын салырының чаңчылдарын, аас болгаш бижимел чугааның чаңчылдарын, стилистика элементилерин, дыл дугайында чамдык билиглерни киирген. Төрөөн дылдың школа курузунда теориялыг билиглерни (медээлерни) тыва дыл эртеминиң база амгы үеде дыл эртеминиң чедишкиннерин барымдаалап тургускан.

Төрөөн дыл башкыларының ажылының кол уг-шини өөреникчилерни литературлуг дылдың нормаларынга чаңчыктырар, оларның

чугаазын, боданыр аргаларын сайзырадыры болур. Програмада өөредилге материалын быжыг шиңгээттирери-биле катаптаашкынче чугула кичээнгейни угландырган. Чылдың эгезинде болгаш төнчүзүнде ону чорударынга тускай шактар көрдүнгөн турар ужурлуг.

Программаның **кол негелдези** – тыва дыл кичээлдеринге өөредилге болгаш кижизидилге ажылын чангыс аай харылзаалыг чорудары.

Дыл – кижилерниң аразында харылзажырының чугула чепсээ, төрөөн дылының байлак сөс курлавырын, ооң амыдыралга ужур-дузалыын практика кырында көргүзери.

Өөреникчилерниң билиглерни быжыг, медреселдиг шингээдип алырын чедип алыры, төрөөн чугаазын сайзырадыры: чаа сөстөрни, фразеологизмнерни, дылдың уран-чечен аргаларын шингээттирери, сөстүң утказын көжүрүп ажыглаарына мергежидери, сеткил-сагышты, бодалды, минниишкинни илередир дылды чедимчелиг ажыглаарына чаңчыктыраы.

7-ги класска тыва дыл эртеминге хыналда ажылдарның үнелели.

Хыналда ажылдарның сөзүглелдери амгы үениң негелделеринге, амыдыралчы дуржулгага барымдаалаан кижизидикчи уткалыг болуру чугула. Олар уругларның назы-харына, өөрөнгөн темаларына, амыдыралчы чижектерге дүүшкөк болуру албан. Хевирлерин башкы ыяап-ла уругларнын билииниң, кадыкшылының, өөрөнгөн темаларының аайы-биле таарыштыр шилип алып.

7-ги классты доозуп тургаш, өөреникчи дараазында билиглерни, чаңчылдарны чедип алган турар ужурлуг: шын бижилгениң чаңчылдарын чедип алыры, дүрүмнерни чижектер-биле бадыткап, ажыглап билири.

Сөс-биле ажылдап билири: сөстөрни тема аайы-биле тускай лексиктиг бөлүктерге чарары, олар-биле сөс каттыжышкыннары, домактар тургузары, тывылган төөгүзүн сайгарары, янзы-бүрү словарьлар-биле ажылдаары. Чараштыр бижилгеже, сөстөрниң, домактарның грамматиктиг сайгарылгаларынче болгаш мөзү-шынарының кижизидилгезинче кичээнгей салыры.

Ажыглаан литература:

1. Диктантылар чыындызы. 5-9 класс/авторлары А.К.Ойдан-оол, М.Ч.Ооржак, С.Т.-С.Ооржак-Кызыл-2003.
2. Иргит Е.Л. Школага грамматиктиг сайгарылгалар/Тыва дыл башкыларына методиктиг сүмелер-Кызыл, 2008.
3. Март-оол К.Б. 5-9 класстарга тыва дылды башкылаарынын методиказы/-Кызыл, 2002.
4. Монгуш Д.А., Доржу К.Б. Тыва дыл. 6-7 класс /Өөредилге ному-Кызыл: Тываның Ю.Ш.Кюнзегеш аттыг НҮЧ, 2007.
5. Сат Ш.Ч., Салзынмаа Е.Б. Амгы тыва литературлуг дыл. Лексикология болгаш семасиология, фразеология, фонетика, морфология. Кызыл, ТҮЧ, 1980.
6. Сувандии Н.Д., Доржу К.Б. Амгы тыва литературлуг дылга мергежилгелер.-Кызыл, 2003.

Календарь- темалыг планнаашкын. 7 класс. Тыва дыл.

Кичээлдин темазы	Шагы	үези	Херек кырында эрттирген үези
Кириилде кичээл. «Тыва дыл болгаш өске дылдар»	1		
Катаптаашкын. Лексика. Сөстөрнүң тыптыр аргалары	1		
.Мергежил сөстери. Терминнер. Быжыг сөс каттыжыышкыннары	1		
Сөстүң уткалары. Тыптыр аргаларының айы- биле бөлүктери.	1		
Кылыг сөзү болгаш ооң хевирлери.	1		
Ат оруннарының бөлүктери. Наречиелерни шын бижири.	2		
Диктант Карангы дүне	1		
Частырыглар- биле ажыл.	1		
Эдеринчилер болгаш дузалал аттар.	1		
Эвилелдер	1		
Аян сөстери	1		
Сөс каттыжыышкыны. Ооң домактан ылгалы	1		
Сөс каттыжыышкыннарында болгаш домакта сөстөрнүң холбаазы.	1		
Домактың тургузуу болгаш грамматиктиг утказы.	1		
Ийи чугула кежигүннерлиг бөдүүн домактар	1		
Домактың чугула кежигүннери. Кол сөс биле сөглекчи.	1		
Кол сөстүң илереттинери.	1		
Кол сөстүң көргүзүкчүлери.	1		
Кол сөс биле сөглекчинин аразында холбаа.	1		
Сөглекчинин илереттинери	1		
Кылыг сөстүг составтыг, бөдүүн, нарын сөглекчилер Кол сөстүң илереттинери	1		
Ат сөстүг составтыг сөглекчилер	1		
Диктант	1		
Частырыглар- биле ажыл	1		
Кылыг сөстүг, ат сөстүг сөглекчилер, тургузуун илередири.	1		
Кос сөс биле сөглекчинин аразында тире	1		
Угаап боданыышкынныг чогаадыг. «Орус дылды чүге өренирил».	1		

28	Сөглекчинин составында модальдыг сөстөр	1		
29	Долу синтаксистиг сайгарылга кылырының чуруму.	1		
30	Катаптаашкын. Кол сөс биле сөглекчи.	1		
31	Домактын ийиги черге кежигүннери.	1		
32	Диктант Ужуражышкын.	1		
33	Частырыглар- биле ажыл	1		
34	Немелде	1		
35	Немелдениң хевирлери.	1		
36	Тодарадылга	1		
37	Тодарадылганың илереттинери.	1		
38	Капсырылга	1		
39	Байдалдар	1		
40	Байдалдың илереттинери	1		
41	Деңнелгелиг бөлүглел болгаш аңаа биче сек салыры	1		
42	Чаңгыс чугула кежигүннүг домактар дугайында ниити билиг.	1		
43	Тодаргай арынның домак	1		
44	Тодаргай эвес арынның домак	1		
45	Ч.с Мергежилгелер, сөзүглелдер-биле ажыл.	1		
46	Диктант	1		
47	Частырыглар-биле ажыл	1		
48	Арын чок домактар	1		
49	Ат домактары	1		
50	Чаңгыс чугула кежигүннүг домактарга катаптаашкын	1		
	Долу болгаш долу эвес домактар дугайында бидиг	1		
	Чогаадыг –чурумал «Бистиң черде час»	1		
	Диалог чугаага долу эвес домактарны ажыглаары.	1		
	Долу эвес домактарны янзы-бүрү байдалдарга ажыглаары	1		
	Домак сөстөр	1		
	Домак сөстөр болгаш домактар.	1		
	Ч.с Диалог чогаадыры.	1		
	Диктант	1		
	Частырыглар- биле ажыл	1		
	Чаңгыс аймак кежигүннерлиг домактар дугайында билиг	1		
	Каттыштырар аялга (интонация) дузазы-биле холбашкан чаңгыс аймак кежигүннер.	1		

Эвилелдер дузазы-биле холбашкан чаңгыс аймак кежигүннер	1		
Чаңгыс аймак болгаш чаңгыс аймак эвес тодарадылгалар	1		
Чаңгыс аймак кежигүннерниң түңнекчи сөстери	1		
Чаңгыс аймак кежигүннүг домактарны катаптаары	1		
Адалга. Делгеренгей адалга. Адалгага бижик демдээ.	1		
Кирилде домактар.	1		
Кирилде сөстөр болгаш кирилде домактарга бижик демдээн салыры	1		
Кирилде сөстөргө болгаш кирилде домактарга катаптаашкын	1		
Хыналда диктант	1		
Частырыглар-биле ажыл	1		
Нарынчыттынган домактар дугайында билиг.	1		
Ниити катаптаашкын	1		
Сөзүглелдиң кезектерге чардынары.	1		
Сөзүглелдиң кол бодалы	1		
Чугааның утказы болгаш хүлээлгелериниң аайы-биле хевирлери.	1		
Сөзүглел сайгарылгазының чуруму.	1		
Сөзүглел сайгарылгазы	1		
Сөс каттыжышкыннарының холбааларын катаптаары “	2		
Чугааның сорулгазының аайы-биле домактарны катаптаары. Медээ, айтырыг, кыйгырыг.	1		
Ийи чугула кежигүннүг бөдүүн домактарны катаптаары	1		
Домактың ийиги черге кежигүннерин катаптаары	1		
Ч.с Дыңнаанының дугайында чечен чугаа чогаадыр	1		
Чаңгыс чугула кежигүннүг бөдүүн домактарны катаптаары	1		
Долу болгаш долу эвес доматарны катаптаары	1		
Чаңгыс аймак кежигүннерлиг домактарны катаптаары	1		
Эвилелдер дузазы-биле холбашкан чаңгыс аймак кежигүннерлиг домактарны катаптаары	1		
Чогаадыг «Төрээн дылымга йөрээл»	1		
Частырыглар- биле ажыл	1		

Литературлуг маадырның характеристиказын тургузары	1		
Адалгаларлыг домактарны катаптаары	1		
Кирилде сөстөрлиг, аян сөстөрлиг домактарны катаптаары	1		
Синтаксистиг сайгарылгалар	2		
Публицистика дугайында ниити билиг	1		
Хыналда диктант	1		
Частырыглар-биле ажыл	1		
Морфологтуг сайгарылгалар	2		
Түңнел кичээл	1		